

INSTRUIRI LA DISTANȚĂ PENTRU JURNALIȘTI

JURNALISMUL DE INVESTIGAȚIE: CE TREBUIE SĂ CUNOASCĂ REPORTERII ÎNCEPĂTORI

Îndrumar pentru jurnaliști, realizat în baza consultației online,
oferite pe www.mediaforum.md

de Mariana Rață

MARIANA RAȚĂ este jurnalistă de investigație cu o experiență de 15 ani în presa din Republica Moldova. A fost reporteră și coordonatoare de proiecte la Centrul de Investigații Jurnalistice și este realizatoare a talk-show-ului „Cutia neagră cu Mariana Rață” de la TV8. De la începutul anului 2018 este directoare a Departamentului știri al acestei televiziuni. Anterior, a fost redactoră-șefă adjunctă la „Ziarul Național”, reporteră și redactoră la ziarul „Jurnal de Chișinău”, moderatoare de talk-show-uri la Jurnal TV, reporteră la portalul Moldovacurata.md. Mariana Rață a absolvit Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova, specialitatea Comunicare.

Platforma online pentru profesioniștii media www.MediaForum.md este editată de Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Instruirile la distanță pentru jurnaliști se desfășoară în cadrul proiectului „Stimularea gândirii critice, promovarea metodelor alternative de profesionalizare și stimularea jurnalismului etic pe platforma online a profesioniștilor mass-media www.MediaForum.md”, implementat de Asociația Presei Independente (API), cu susținerea Programului Mass-Media al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autoarei și nu implică neapărat poziția finanțatorului.

I. INTRODUCERE

Jurnalismul de investigație este, indiscutabil, cel mai complicat gen de presă. Este nevoie nu doar de experiență, background, surse, dar și de o doză mare de intuiție, multă muncă și mult curaj. Toate acestea sunt „răsplătite” de cele mai multe ori cu ignoranța autorităților care, în mod normal, ar trebui să se autosesizeze.

Probabil, efortul mare și lipsa unui impact imediat la anchetele de presă fac ca acest tip de jurnalism să nu fie tocmai preferat de ziariști. Și totuși, mai cu seamă statele aflate în tranziție spre democrație, precum este și Republica Moldova, au o mare nevoie de cât mai mulți jurnaliști care să scrie anchete despre corupție, conflicte de interese, îmbogățire ilicită și alte vicii ale guvernării, dar și despre problemele care decurg din ele – in Justiție, sărăcie, încălcarea drepturilor omului. Metaforic vorbind, jurnaliștii de investigație sunt un fel de „vestitori” ai democrației.

Jurnalist de investigație nu devii peste noapte, dar chiar și un ziarist începător poate să își încerce puterile în acest gen de presă. De la ce ar trebui să începem? De la simpla întrebare „De ce?”. De ce noul primar al localității schimbă șefii de direcții sau subdiviziuni peste noapte? De ce unul pe care îl cumpărăm de obicei s-a scumpit brusc? De ce judecătorul la ședința de judecată a căruia ne ducem, vine la serviciu cu un Mercedes nou-nouț? De ce ministrul X scrie că nu deține vreo locuință? (o fi trăind în gară?).

Ce urmează? Să căutăm răspunsuri! Unde? În acest îndrumar am sugerat mai multe surse la care pot recurge jurnaliștii de investigație pentru a-și documenta anchetele. E vorba de baze de date, rapoarte oficiale, studii, analize, articole de presă anterioare și oameni. Întotdeauna pot fi găsite persoane care știu mai multe despre subiectul pe care îl investigăm și care ar putea fi interesate să vorbească. De ce ar vorbi? Pentru că le inspirăm

încredere. Cum? Despre deontologia jurnalismului de investigație și cum ar trebui corect să lucrăm cu sursele aflați în răspunsurile la întrebările ce urmează.

Jurnaliștilor de investigație nimeni nu le ridică monumente pentru munca lor. Unii dintre ei ajung să plătească cu viața anchetele pe care le fac (cazul jurnalistului slovac Jan Kuciak). Totuși, ce poate aduce mai multă satisfacție profesională unui jurnalist decât faptul că după publicarea unei anchete despre un înalt oficial care își ascunde afacerile în off-shore, cade un întreg guvern (cazul Islandei)..?

Republica Moldova are mare nevoie de cât mai mulți jurnaliști de investigație pentru ca instituțiile publice să se curețe de corupție. Vă încurajez pe toți cei care veți citi acest îndrumar să vă puneți chiar în ziua următoare întrebarea magică „De ce?”, de la care începe fiecare anchetă de presă. Iar dacă pe parcursul documentării veți avea întrebări, vă îndemn să apelați după ajutor.

II. ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

ÎNTREBARE: *Din ce am citit, am văzut că aveți o bună experiență de scriere a investigațiilor în domeniul justiției. Care sunt bazele de date de referință pe care le utilizați la realizarea acestor materiale?*

RĂSPUNS: Cele mai utile baze de date din domeniul justiției sunt portalurile instanțelor de judecată, pentru instanțele de fond și curțile de apel – **instante.justice.md**, iar pentru Curtea Supremă de Justiție – **csj.md**. De aici ați putea culege multe cazuri curioase în care instituții de stat se judecă cu diferite companii private, demnitari. Pe aceste site-uri există posibilitatea de a căuta hotărârile judecătorești după numele părților implicate. Adică, dacă vreți să aflați dacă, spre exemplu, președintele republicii este implicat în procese de judecată, e suficient să scrieți numele președintelui în fereastra „denumirea dosarului” din compartimentul „Hotărâri judecătorești” sau „Agenda ședințelor”. Pornind de la hotărârile de judecată publicate pe aceste portaluri, dar și de la dosarele aflate pe rol, puteți să descoperiți mai multe scheme de corupție, ilegalități. Anul trecut, am realizat o bună investigație despre judecătorii implicați în legalizarea „furtului miliardului”, tocmai pornind de la hotărârile de judecată care vizează firmele cu credite mari luate de la Banca de Economii.

De asemenea, în cazul în care investigați activitatea unui judecător sunt utile portalurile **csm.md**, **magistrat.md**, **ani.md**. Aici ați putea găsi informații despre averile, cariera, sancțiunile aplicate judecătorului. Dar și ce a mai scris presa despre un magistrat concret.

Recomand, de asemenea, baza de date întocmită de Asociația Juriștii pentru Drepturile Omului, pe site-ul **lhr.md**. De aici veți afla ce judecători, procurori au fost implicați în examinarea cauzelor pierdute de Republica Moldova la CtEDO.

ÎNTREBARE: *Cât de deschise sunt autoritățile din domeniul justiției când le expediați solicitări de informație?*

RĂSPUNS: Din păcate, în acest sens nu există o practică uniformă. Cu unii reprezentanți din domeniul justiției avem o colaborare frumoasă, iar cu alții – una dificilă. Serviciul de presă al Consiliului Superior al Magistraturii este destul de cooperant cu presa și, de regulă, oferă răspunsuri în termen rezonabil la solicitările de informații. Președintele CSM însă a inclus în „lista neagră” a telefonului său mai mulți jurnaliști de investigație. În cazul instanțelor de judecată, uneori este foarte complicat să obții răspuns la unele solicitări de informații. Eu am mai multe demersuri adresate instanțelor de fond la care nu am mai primit răspuns deși au trecut mai multe luni. O colaborare bună există cu responsabilul de presă de la Curtea de Apel Chișinău, dar și cu cel de la Curtea Supremă de Justiție. Lucrurile par să se fi îmbunătățit în cazul Ministerului Justiției, care a devenit mai deschis față de presă.

ÎNTREBARE: *Ce părere aveți despre investigațiile realizate în baza scurgerilor de informații? Ce reguli ar trebui să existe pentru jurnaliștii care fac astfel de materiale?*

RĂSPUNS: În general, în practica jurnaliștilor de investigație se întâmplă deseori să li se livreze scurgeri de informații și eu nu văd în asta vreo problemă. Important este ca jurnalistul să își pună din start câteva întrebări la care să încerce să găsească răspuns: Cât de adevărată este această informație? Cum o poate verifica? De ce i-a fost livrată? Ce scop urmărește cel care a oferit-o?

Eu, de regulă, nu accept să documentez o investigație imediat ce îmi este oferită o informație și sunt deosebit de prudentă cu sursa acestor

scurgeri. Este important ca sursa să vă inspire încredere, iar trăgându o vreme investigația evitați să faceți jocul cuiva.

Din păcate, în presă deseori apar scurgeri de informații neverificate (documente oficiale, scurgeri din dosare penale, rapoarte ale unor servicii speciale), prezentate drept investigații. Greșit! Orice informație care ne-a fost comunicată este doar un punct de pornire pentru un jurnalist de investigație. Urmează verificări, acumulări de probe suplimentare, interviuri cu alte surse, dezvoltarea subiectului.

Uneori se poate întâmpla ca în timpul documentării subiectului să constatați că scurgerile de informații au fost false. Mie mi s-a întâmplat acum doi ani să îmi fie pus la dispoziție un document destul de credibil, care ar fi fost emis de Președinție. Documentul era un aviz al SIS despre un judecător corupt. Toți știam că acest judecător are probleme grave de integritate, iar documentul primit confirma acest lucru. Documentul avea ștampila Președinției, semnătura președintelui, număr de intrare. Sursa care îmi oferise documentul era una cu care mai colaborasem și aveam încredere. Dar, pentru că obligația unui jurnalist este să verifice totul, am început să investighez. Din păcate, la scurt timp, am constatat că documentul era fals. Iar sursa mea fusese folosită cu intenția de a mă discredita. Dacă nu aș fi verificat veridicitatea documentului, m-aș fi prins în capcană.

ÎNTREBARE: *Ce măsuri de securitate ar trebui să își ia un jurnalist de investigație pentru a se asigura că nu pățește ceva în timp ce documentează un subiect sau după ce își publică investigația?*

RĂSPUNS: Pentru un jurnalist de investigație și pentru redacția în care activează, securitatea este cel mai important lucru. Nicio investigație nu merită să fie plătită cu viața. Cea mai importantă regulă în cazul investigațiilor este ca jurnalistul să comunice cu

redactorul său și să-i ofere acces lui și altor colegi de încredere la documentele și probele pe care le are adunate la subiectul la care lucrează.

De asemenea, este foarte important ca jurnalistul să-și facă onest munca. Chiar și în cazul în care investighează un subiect care ține de crimă organizată, interlopții vizați în investigație nu trebuie să aibă senzația că jurnalistul lucrează la comanda cuiva sau servește intereselor cuiva. Este foarte important să discutați cu persoana vizată în investigație și să îi solicitați opinia pe toate capetele de acuzație care îi sunt înaintate.

În cazul în care jurnalistul este amenințat sau simte că este urmărit, el trebuie imediat să își anunțe redacția și instituțiile de drept. Iar persoana care intimidează sau amenință, trebuie să fie informată că dacă va încerca să facă un rău jurnalistului, asta nu va opri publicarea materialului pentru că informația este deținută de mai multe persoane.

ÎNTREBARE (continuare) *Și totuși, sunt multe cazuri în care jurnaliștii au fost pur și simplu lichidați! În cazul lor nu au fost respectate regulile de securitate?*

RĂSPUNS: Da, din păcate, mulți jurnaliști de investigație au fost uciși pentru că au neglijat normele de securitate pe care erau obligați să le respecte. Unii s-au aventurat să meargă la întâlniri cu surse dubioase fără a înștiința colegii de redacție, care ar fi putut trimite în preajmă un alt coleg care să supravegheze ce se întâmplă. Alții au primit amenințări pe care le-au ignorat. Unii jurnaliști care au fost găsiți morți s-au plâns anterior colegilor că aveau senzația că sunt urmăriți, dar nu au încercat să anunțe instituțiile de drept și șefii lor.

ÎNTREBARE: *Care credeți că e cel mai important moment în scrierea unei investigații?*

RĂSPUNS: Eu cred că există câteva momente importante în scrierea unei investigații. **Primul este să identifici corect tema.** Cu siguranță, există zeci de mii de teme care ar merita investigate. Pentru noi însă este important să ne evaluăm corect capacitățile – vom putea culege probe pe un subiect? În ce măsură vom putea să acoperim cheltuielile de investigare (mă refer la resursa de timp, bani și capacități)? **Al doilea lucru important este să găsim probele** care să demonstreze ceea ce scriem. În cazul unei investigații jurnalistice există regula „un cuvânt – o probă”. Sursele anonime trebuie evitate la maximum și înlocuite cu documente, surse deschise, probe foto și video.

De asemenea, **nu poate fi neglijată „ambalarea” anchetei de presă.** Sunt multe investigații jurnalistice bune care nu au avut impact pentru că au fost greoi scrise și nu au fost destul de bine „împachetate” cu fotografii, grafice, imagini video etc. În lumea internetului, consumatorii de informații nu mai au timp să citească ore întregi o investigație, iar noi trebuie să ne adaptăm acestor cerințe ale publicului.

ÎNTREBARE: *De cât timp are nevoie un jurnalist ca să realizeze o investigație bine documentată?*

RĂSPUNS: Nu cred că există o regulă. O investigație este gata în momentul în care autorul simte că a epuizat toate sursele de informație și a obținut suficiente probe pentru a demonstra ceea ce își propusese. În unele cazuri, acest lucru poate fi obținut în câteva săptămâni. În altele – e nevoie de luni sau chiar ani. Unele surse au nevoie de un anumit context pentru a accepta să facă dezvăluiri. Cred că este și cazul „Furtului miliardului”. În momentul în care se

va schimba conjunctura politică din republică, s-ar putea ca în presă să apară mai multe investigații bune și cu probe pe acest subiect.

ÎNTREBARE: *Unde putem găsi teme pentru investigații pe subiecte sociale, drepturile omului, educație etc.?*

RĂSPUNS: Teme pentru investigații pe subiecte sociale, drepturile omului, educație sunt peste tot în jurul nostru. Ceea ce trebuie să facă un jurnalist este să privească critic și cu multă curiozitate profesională tot ce se întâmplă în jur și să își pună întrebări. O bună sursă sunt știrile, reportajele din presă care doar semnalează problemele sistemice în domeniul social, al drepturilor omului, educației. Este important de reținut că pentru a fi subiect de investigație trebuie să ne asigurăm că un anumit caz nu este particular, ci trădează o problemă de sistem. O altă sursă bună sunt rapoartele întocmite de diferite instituții de stat și ONG-uri, organizații internaționale din aceste domenii. De asemenea, multe astfel de teme pot fi semnalate chiar de persoanele care se confruntă cu anumite probleme și atunci cazurile particulare trebuie dezvoltate pentru a demonstra că nu e o problemă particulară.

ÎNTREBARE: *Cum, în viziunea Dvs., trebuie să lucreze cu sursele un jurnalist de investigație începător? În ce surse din timpul documentării am putea avea încredere și în care nu?*

RĂSPUNS: Sursele sunt cel mai de preț lucru al unui jurnalist de investigație. Ele trebuie create și menținute, iar asta va depinde de corectitudinea jurnalistului. Este foarte important să stabilim din start cu sursa noastră dacă își dorește să fie anonimă sau acceptă

să fie citată în investigație. De asemenea, este important să stabilim care din informațiile pe care ni le oferă sunt pentru publicare și care doar pentru informarea noastră. Este important să avem încredere în surse, dar totuși orice informație pe care ne-o oferă ele trebuie verificată. Dacă cităm o sursă în investigație este important să avem înregistrarea discuției cu aceasta. Firește, anunțăm sursa că o înregistrăm și avem intenția să publicăm ce ne-a spus.

Totuși, sursele noastre trebuie „educate” că informațiile pe care ni le furnizează trebuie să fie însoțite de probe. Noi nu putem crede pe cuvânt pe nimeni! Desigur, cel mai bine e să ne construim investigația pe probe materiale – documente, expertize, corespondență. Dacă e vorba de înregistrări audio și video care ne sunt furnizate trebuie să avem siguranța că acestea nu au fost montate, rupte din context sau falsificate.

ÎNTREBARE: *Multe dintre investigațiile din Republica Moldova se referă la averile și afacerile demnitarilor și ale politicienilor, de unde află aceste informații jurnaliștii de investigație?*

RĂSPUNS: Prima și cea mai importantă sursă de informație o constituie bazele de date deschise: declarațiile de avere ale demnitarilor, publicate pe site-ul **ani.md**, Registrul Camerei Înregistrării de Stat, pentru identificarea companiilor în care demnitarul sau apropiatii lui dețin acțiuni (**cis.gov.md**, **bizzer.md**, **idno.md**, **companii.md** etc.), Registrul achizițiilor publice (**tender.gov.md**), care ne ajută să identificăm dacă o firmă asociată cu demnitarul investigat a prestat servicii pentru stat. Dacă este vorba despre bunuri imobile și le cunoaștem adresa, pentru a proba că aceasta aparține demnitarului putem utiliza baza de date a **ÎS Cadastru**, dar în acest caz accesul se face cu plată, în bază de abonament. Desigur, invocând interesul public pentru averea unui demnitar, jurnalistul poate scrie o solicitare de informație la cadastru pentru a-i fi oferite aceste

informații. De asemenea, sunt utile bazele de date mai puțin cunoscute de jurnaliști: baza de date a **certificatelor de urbanism sau a inspecțiilor în construcții**, care arată adresa imobilului și cine este cel care construiește un imobil.

Hotărârile judecătorești care îl vizează pe demnitar, de asemenea, ar putea fi utile.

ÎNTREBARE: *Rețelele de socializare, în ce măsură acestea ne pot ajuta la realizarea unor investigații jurnalistice?*

RĂSPUNS: Informațiile de pe rețelele de socializare ar putea să reprezinte o importantă sursă de documentare. Mulți demnitari sau membrii familiilor acestora au obiceiul de a-și etala locuințele, mașinile și alte bunuri pe care le dețin. De acolo putem afla ce vacanțe își permit demnitarii, cu cine pleacă să se odihnească, cine face parte din anturajul lor. Unii jurnaliști de investigație au reușit să realizeze mega-investigații pornind de la postări de pe rețelele de socializare. Este vorba în primul rând de jurnaliștii publicației *Bellingcat* care au documentat subiectul accidentului aviatic din Ucraina din 2014 în care a fost implicată aeronava MH17, doborâtă de soldații ruși. Datorită postărilor făcute de mai mulți localnici din zona catastrofei aviatice și ale unor soldați ruși, jurnaliștii au putut nu doar să identifice BUK-ul care a doborât avionul, dar și traseul mașinii de pe teritoriul Rusiei până în Donețk, și cine au fost militarii care au însoțit tehnica. Detalii vedeți aici <https://ru.bellingcat.com/tag/mh17/>.

ÎNTREBARE: *Care este partea cea mai puțin plăcută în lucrul la o investigație jurnalistică?*

RĂSPUNS: Indiscutabil, fiecare jurnalist de investigație vă va spune că cel mai mult urăște etapa de fact-checking. Atunci când textul său este verificat de un alt coleg din redacție sau o persoană specială angajată pentru această muncă. Pentru fiecare expresie din investigație autorul trebuie să prezinte probe, iar acolo unde acest lucru nu este posibil, fraza este pur și simplu scoasă. Deși această procedură nu este deloc plăcută, ea este absolut necesară pentru a evita strecurarea unor erori, dar și eventualele procese în judecată care ar putea fi pierdute de jurnalist. De multe ori, această muncă de fact-checking este făcută de juriști.

ÎNTREBARE: *Are dreptul jurnalistul de investigație să tragă concluzii sau să acuze oameni în investigațiile lor?*

RĂSPUNS: În nici un caz! Am văzut deseori în investigații expresii de genul „criminal”, „hoț” etc. Investigațiile nu pot conține astfel de etichete, nici opinii ale autorului. Tot ce putem face este să prezentăm cât mai multe dovezi, dar concluziile despre cine este criminal, cine e hoț, și cine e victimă să lăsăm să le tragă publicul care ne citește.

ÎNTREBARE: *Cât durează „creșterea” unui reporter de investigație bun?*

RĂSPUNS: Despre jurnaliștii de investigație se zice că reprezintă elita profesiei. Nu este ușor să crești un jurnalist de investigație, dar acest lucru nu ar trebui să vă sperie. Dacă ați începe de la mici investigații pe subiecte mai puțin complicate, în doi ani ați reuși să vă dezvoltați abilitățile. Sigur, un jurnalist de investigație bun e cel care are în spate câțiva ani de anchete de presă scrise cu regularitate.

ÎNTREBARE: *Din ce surse financiare sunt susținuți reporterii de investigație din Republica Moldova?*

RĂSPUNS: Investigațiile jurnalistice sunt un produs scump pe care, din păcate, redacțiile de presă nu prea și-l pot permite. Asta înseamnă să ții o persoană sau mai multe în echipă, să le achiți salariul, să cheltuiești bani pentru acces la baze de date, pentru deplasări, iar el să publice cam o investigație pe lună. Din această cauză, în Republica Moldova, investigațiile jurnalistice sunt realizate mai cu seamă din contul granturilor, fie că e vorba de granturi oferite de guvernele statelor europene sau SUA, fie de surse alocate de organizații internaționale care susțin lupta cu corupția sau democratizarea Republicii Moldova.

ÎNTREBARE: *Care este cea mai bună investigație realizată de colegii Dvs. de breaslă în ultimii 5-10 ani?*

RĂSPUNS: E greu să identifici o singură investigație pentru că dincolo de instituții de drept anemice la ilegalități, Republica Moldova are mai mulți jurnaliști de investigație foarte buni, care au scos la iveală mai multe scheme de corupție și crimă decât „detașamentele” de procurori și ofițerii de investigație plătiți din bani publici. Totuși, mi-a plăcut modul în care a fost investigat subiectul „Spălătoriei rusești”. Mai multe echipe de jurnaliști din diferite redacții au investigat acest subiect și au reușit să îl abordeze din diferite unghiuri.

ÎNTREBARE: *Cum să faci jurnalism de investigație și să nu „cazi” în capcana jurnalismului de dezvăluire?*

RĂSPUNS: Dacă prin jurnalism de dezvăluire aveți în vedere publicarea unor scurgeri de informații, atunci regula e simplă – totul trebuie verificat, adunate mai multe probe, contactată persoana/instituția vizată. Jurnaliștii de investigație trebuie să fie conștienți că mulți sunt tentați să îi folosească pentru reglări de conturi personale (fie ele politice sau economice). Jurnalistul nu trebuie să accepte în niciun caz să devină un instrument în astfel de situații, el trebuie să se detașeze de sursa primară și să trateze obiectiv și echidistant subiectul (dacă este unul de interes public). Rolul jurnalistului în acest caz este și de procuror, și de avocat. Judecătorul este publicul care citește sau privește investigația. Să îl lăsăm pe el să pronunțe „sentința”.

ÎNTREBARE: *Cât de etic este ca jurnaliștii de investigație să folosească mijloace speciale cum ar fi înregistrarea convorbirilor telefonice, camera ascunsă și să-și divulge sursele?*

RĂSPUNS: Înregistrarea convorbirilor, indiferent dacă este vorba de cele telefonice sau cele directe, este obligatorie pentru un jurnalist în cazul în care urmează să citeze persoana respectivă în ancheta sa. Jurnalistul trebuie în orice moment să facă dovada discuției purtate și a declarațiilor care i-au fost făcute. În cazul investigațiilor, dat fiind faptul că, de regulă, e vorba de subiecte sensibile, persoanele cu care am discutat se pot răzgândi ulterior și pot nega faptul că ne-au făcut vreo declarație. Totuși, este important să anunțăm persoana că o înregistrăm și să îi explicăm că facem acest lucru pentru a ne asigura că nu vom interpreta greșit sau nu vom cita incorect ceea ce a spus. În cazul în care o persoană nu este de acord să fie înregistrată, este mai bine să evităm să facem referire la declarațiile acesteia. Trebuie să fim atenți la promisiunile pe care le facem și să le respectăm. Dacă ați promis unei surse că nu o veți cita, nu

puteți face asta. Totuși, nu vă grăbiți să promiteți tot ce vă cere sursa. Explicați-i că aveți un redactor care vă cere cât mai multe probe pentru orice afirmație din anchetă. În cazul în care nu veți putea proba o afirmație, va trebui să renunțați la ea. Lăsați sursa să înțeleagă că trebuie să poarte și ea responsabilitate pentru informația pe care v-o furnizează.

Camerele ascunse sunt în general de evitat acolo unde putem demonstra un lucru prin metode tradiționale de investigare. Recurgem la camerele ascunse doar acolo unde celelalte metode de obținere a probelor au fost epuizate sau când proba obținută cu camera ascunsă este cu adevărat valoroasă.

Sursele sunt cea mai mare „bogăție” a unui jurnalist de investigație. Pentru a-și proteja sursele unii jurnaliști au acceptat să facă pușcărie. Trebuie să știți că legislația națională și cea internațională vă permit să nu divulgați sursa chiar și în cazul unui proces în judecată. Un jurnalist care nu este corect cu sursele sale și le expune public, curând își va pierde sursele.

ÎNTREBARE (ÎN CONTINUARE): *Din moment ce dronile încă nu sunt reglementate, cât de corect este ca un jurnalist să filmeze cu drona în curțile demnitarilor/funcționarilor publici etc., or, persoanele pot conta pe intimitate atunci când sunt la ele în curte?*

Atâta timp cât un lucru nu este reglementat, el nu poate fi considerat interzis. Demnitarii sunt expuși interesului public. Casele, mașinile, alte proprietăți ale lor reprezintă interes general, de aceea este justificată folosirea dronelor pentru a arăta vila luxuoasă a unui demnitar, mai ales dacă veniturile lui nu justifică proprietățile pe care le deține.

Desigur, trebuie să ținem cont de faptul că interesul față de demni-

tar nu ar trebui să lezeze dreptul la viață privată al familiei acestuia și mai ales al copiilor minori. Vom evita să filmăm și să difuzăm imagini filmate cu drona în care apar membrii familiei demnitarului, dacă desigur acțiunile pe care le comit în imaginile filmate nu sunt ilegale.

ÎNTREBARE: *Care sunt instrumentele online de verificare a unei știri false?*

RĂSPUNS: În general, un jurnalist, la fel ca și orice cetățean simplu, **trebuie să gândească critic** când citește o știre. Trebuie să fim **atenți la sursa acestei știri**. Dacă este un site obscur sau anonim, scepticismul crește. În cazul în care site-ul face trimitere la o altă sursă, trebuie neapărat **să găsim sursa primară**. În cazul știrilor false, de multe ori se întâmplă ca sursa primară să lipsească. Pentru a oferi „greutate” sau credibilitate știrii false, autorii pot face trimitere la o sursă credibilă care însă nu a difuzat o asemenea informație sau au tratat diferit subiectul. De asemenea, trebuie să fim **atenți dacă o declarație nu a fost scoasă din context** cu scopul de a manipula sau dacă a fost citată corect informația. Pentru asta, încercați să **verificați și în alte surse** care au difuzat știri de la același eveniment. **Citiți nu doar titlul și lead-ul știrii, ci și conținutul**. Deseori titlurile sunt manipulatorii.

De asemenea, trebuie să fim foarte **atenți și cu fotografiile sau imaginile video**. Deși, aparent, e greu să falsifici o poză sau o imagine video, tehnologiile moderne fac acest lucru destul de simplu pentru cei care vor să manipuleze prin imagini.